

Тамара ПАЦАЙ

**ПРЕДСТАВНИЦТВО
ЕТНОГРАФІЧНОЇ КОМІСІЇ НТШ
НА МІЖНАРОДНИХ
НАУКОВИХ ЗАХОДАХ
У 20—30-х рр. ХХ СТОЛІТТЯ:
ХРОНОЛОГІЯ ПОДІЙ**

На основі вивчення опублікованих та архівних джерел, тогочасної періодики та наукової літератури проаналізовано представництво Етнографічної комісії Наукового товариства імені Шевченка на європейських наукових заходах. Основну увагу звернено на проблеми відстоювання національних інтересів українців на конгресах, висвітлено наукові контакти та встановлено їх характер в динаміці.

Ключові слова: Ф. Колесса, І. Свенціцький, Етнографічна комісія, НТШ, Конгрес слов'янських географів і етнографів.

© Т. ПАЦАЙ, 2016

Українська наукова спільнота Львова по закінченню Першої світової війни переживала складні часи, перебуваючи у матеріальній скруті та відчуваючи національні утиски. Наукове товариство імені Шевченка і Етнографічна комісія, що була у його складі, у цей період виборювали своє право на рівноправну діяльність на міжнародній науковій арені. Наукове життя у 20—30-х рр. ХХ ст. було тісно пов'язане з новими змінами, які виявлялися у характері міжнаціональної та міждержавної взаємодії вчених та наукових установ. У працях відомих вчених М. Глушка, І. Довгалюк, Р. Кирчіва, О. Сапеляк, Г. Сокіл, О. Франко та ін. [10; 11; 16; 23; 26; 28—29] розглядаються різні аспекти діяльності НТШ та її окремих вчених у міжвоєнний період, однак, не зважаючи на багату бібліографію, окремі питання потребують додаткового розгляду. Одним з них є характеристика діяльності Етнографічної комісії НТШ на загальноєвропейській науковій арені, що і є метою цієї статті.

Пожвавлення міжнародної наукової співпраці після кризи воєнного та повоєнного часу почалося ближче до середини 20-х рр. ХХ ст. У цей період розпочали або поновили діяльність численні конгреси, наукові комісії, конференції. Члени Етнографічної комісії брали посильну участь у профільних заходах, часто безпосередня присутність була неможливою з огляду на складне фінансове і політичне становище українців у польському Львові, у таких випадках визначалися окремі представники НТШ, або ж вчені виступали у складі польських делегацій, або представляли українську науку дистанційно.

Не зважаючи на таку ситуацію, члени НТШ запрошувалися на усі найважливіші наукові заходи, і, незважаючи на політичні обставини, вони, все ж, як найчастіше виділялися з-поміж інших представників недержавних націй. Як влучно зауважив В. Дорошенко, саме «етнографічні видання Наукового Т-ва ім. Шевченка — це слава й гордість Товариства, основа його реноме в світовій науковій літературі. Головно через них і стало відоме Товариство в світовій науці. Бо саме етнографія, хоч яке величезне, першорядне значіння мала в розвитку національної свідомості всіх культурних народів, є рівночасно й міжнаціональним добром» [13, с. 1].

З ініціативи сербського етнологіста і географа, засновника наукової балканістики Йована Цвіїча, було запроваджено серію наукових Конгресів слов'янських географів і етнографів. Спочатку І Слов'янський

з'їзд планувався провести в Белграді, однак згодом місцем першого Конгресу обрали Прагу. Запрошення до участі на з'їзд надсилося як науковим організаціям, так і окремим діячам. Зокрема І. Полівка надіслав таке повідомлення В. Гнатюку, у листі від 2 березня 1924 р., до якого додано інформаційні листівки, які він попросив вченого роздати зацікавленим особам, а також надати адреси вчених, яким оргкомітет міг би такі повідомлення надіслати [8, с. 334]. Як знаємо, проспект повідомлення про I Конгрес слов'янських географів і етнографів отримав і З. Кузеля [22, с. 72]. У ньому йшлося про необхідність загальнослов'янської співпраці у цих напрямках, за прикладом з'їздів у Великобританії, Франції, Італії, Німеччині, та зазначалося, що з утворенням ряду незалежних слов'янських країн після Першої світової війни проводити такі з'їзди стало можливим. Організатори ставили перед собою конкретну мету: подати огляд досягнень слов'янської етнографії та географії та їх внесок у загальносвітову науку та встановити програму систематичних спільних досліджень та створити постійну організацію, щоб об'єднати дослідників усіх слов'янських народів.

Питання участі членів НТШ у конгресі у Празі вперше піднімалося на спільному засіданні усіх секцій Товариства 30 березня 1924 р. Голова товариства доручив секціям сформувати делегацію, а І. Раковський висловився про необхідність вчасного улагодження справ з відпустками та паспортами [1, арк. 11 зв., 13]. Згодом питання участі у конгресі у Празі обговорювалося ще й на засіданні 25 травня 1924 р. [1, арк. 13 зв.—14].

Так, у I Слов'янському конгресі географів та етнографів у Празі (4—8 червня 1924 р.) зголосилися брати участь Ф. Колесса, І. Зілінський, М. Кордуба, І. Раковський, І. Свенціцький, С. Рудницький та ін. Відкриття конгресу відбулося 4 червня 1924 р. у приміщенні Національного музею у Празі. Від імені українських наукових інституцій виголосив промову О. Колесса, від імені НТШ — К. Студинський [9, с. 1]. Виступи українських вчених опубліковані у збірнику праць конгресу в 1926 р. [42].

На цьому ж з'їзді Етнографічну Комісію НТШ запрошено до участі у «Słowieniskiej Komicyi Naukowej dla zbadania szłaśnicstwa w Karpatach i na Bałkanach» в Кракові. Однак у зв'язку з тим, що на час утворення згаданої комісії представники НТШ брали

участь у інших заходах з'їзду, до президії «Sekcji Szałaśniczej» члени української делегації не потрапили. Керівництво цієї секції було сформоване лише з представників державницьких слов'янських націй — чехів, поляків, сербів і болгар. Ця проблема викликала протиріччя між сторонами, оскільки, так як українці склали значний відсоток населення Карпат, члени Етнографічної комісії вимагали повноправної участі у секції та зміну її положення. Проте на 1930 р. це питання так і не було залагоджене, тому Етнографічна комісія участі у працях секції не брала. Задля справедливості зазначимо, що, все ж, один представник української науки — В. Кубійович — був обраний секретарем цієї секції, але як польський делегат [30, с. 29].

Згідно до ухвали I Конгресу слов'янських географів і етнографів у Празі II з'їзд відбувся 2—12 червня 1927 р. у Польщі. Особливістю конгресу було те, що він проходив у формі «наукової подорожі» містами Польщі. Для проведення цієї акції організатори орендували окремий залізничний вагон. Пленарні засідання Конгресу відбулися у Варшаві, Львові та Кракові, а секційні засідання пройшли у Варшаві, Вільнюсі, Львові і Кракові. Наукові засідання пройшли у восьми секціях, з яких VI секція була присвячена антропології, етнографії та етнології. Цікаво, що секція, у свою чергу, ще була розділена на три напрямки: етнографії і етнології; міждисциплінарної етнології; антропології. Найширше був представлений напрямок етнографії і етнології, доповіді в якому оголошувалися у чотирьох тематиках: а) загальні теоретичні і територіальні питання; б) матеріальна культура; с) громадська культура; д) духовна культура [38, с. 126].

На засіданні Етнографічної комісії 15 січня 1927 р. її члени обрали своїм офіційним представником голову НТШ К. Студинського, на цьому ж засіданні Ф. Колесса був делегований на організаційний з'їзд у Кракові. Вже 23 лютого 1927 р. відбулося перше організаційне засідання щодо з'їзду у Львові. Про це повідомив Ф. Колессу завідувач кафедри географії УЯК проф. Е. Ромер. У листі він інформує про перебіг наради, та вказує, що вони займатимуться тільки перебігом львівської частини конгресу, а саме складанням програми дня, програмками, складанням туристичного маршруту тощо. І. Раковський, як другий представник НТШ, на органі-

заційній нараді запропонував культурну програму, але її розробка покладена на Я. Чекановського. У листі інформується, що Е. Ромер приймає усі рекомендації у себе на кафедрі (зокрема це стосується також відсутніх І. Свенціцького та Ю. Полянського), а вкінці пояснює, що повідомлення про проведення наради було надіслане І. Раковському особисто, а не НТШ, для впевненості у доставці [5, арк. 29—29 зв.].

На засіданні ЕК 8 березня 1927 р. до участі у цьому з'їзді зголосилися також інші представники Комісії О. Колесса, Ф. Колесса, С. Томашівський, М. Кордуба, І. Свенціцький, І. Зілинський та Ю. Полянський. Згадаємо, що у цей самий день розглядався інформаційний лист від чехословацького етнографічного товариства «Československá Národopisná společnost» з приводу заснування центрального слов'янського музею ім. Шафарика у Празі [6, арк. 10].

Напередодні II З'їзду слов'янських географів і етнографів (орієнтовно за тиждень до початку) був опублікований офіційний «Przewodnik kongresowy», де у статті, яка б мала інформувати учасників конгресу про історію Львова, директор міського архіву О. Чоловський порушив дразливу та болючу сторінку польсько-українського протистояння у Львові у 1918—1919 рр. [39, s. 189—192]. Разом цим повідомленням, що стало каталізатором напруги, українська наукова громада пригадала загальнозневажливе ставлення до українців як співорганізаторів конгресу — йдеться про систематичне ігнорування представників НТШ, які «змушені були тільки похапцем брати участь в орг. комітеті, заставляли вже все готове і — зовсім природно — не могли зорієнтуватися у всіх деталях конгресу» [24, с. 1—2].

Виділ НТШ миттєво відреагував на це відкликанням своїх представників оргкомітету у Кракові (Ф. Колессу та І. Зілинського) та виконавчого комітету у Львові (Ф. Колессу й І. Раковського), стверджуючи, що за статтю несе відповідальність не лише автор, а й оргкомітет в цілому [24, с. 2]. Цій проблемі було присвячене спільне засідання усіх секцій Товариства 23 травня 1927 р., на якому постало питання бойкоту Конгресу, про що ухвалено повідомити усіх учасників з українського боку [1, арк. 17].

27 травня 1927 р. Е. Ромер надіслав листа до Виділу НТШ, у якому засвідчив, що «уступ, наведе-

ний в письмі Шановного Виділу Н.Т. ім. Шевченка, міг, а навіть мусів уразити національні почування руського (українського) народу, з яким бажаємо співжити і культурно співпрацювати», окрім цього повну провину за текст покладав на автора статті та попросив Виділ «піти на зустріч для остаточної ліквідації конфлікту» [24, с. 2]. У відповідь НТШ висунуло свої вимоги, серед яких були усунення 191—192 сторінок з «Przewodnika» та підготовка офіційної заяви проф. Ромера на підставі його листа до НТШ, яку повинні були роздати усім учасникам з'їзду, а також пояснення у пресі у разі можливих закидів щодо українського народу [24, с. 2].

Оскільки українська делегація складалася з учасників, які проживали в різних країнах, питання співучасті та координації дій у Конгресі стояло гостро. З цього приводу збереглася відповідь Д. Дорошенка від 31 травня 1927 р. до НТШ (як відповідь на згаданий заклик бойкотувати захід), у якій він інформує, що братиме участь у З'їзді, оскільки на ім'я О. Колесси, ректора УВУ у Празі, прийшла телеграма з Кракова, підписана Л. Савіцьким (генеральний секретар оргкомітету Конгресу), у якому він від імені комітету З'їзду перепрошував за статтю, а отже пражани, як і він сам, участь у конгресі вирішили брати [5, арк. 39]. З огляду на це, делегація закордонних українських вчених під керівництвом О. Колесси прибула на початок З'їзду до Дзедовіц та вже там довідалися про те, що питання конфлікту не закрито. Знову ж таки, завдяки дипломатичним заходам Л. Савіцького і його запевненні, що вимоги Виділу НТШ будуть виконані, продовжили перебувати у складі учасників Конгресу в статусі спостерігачів до моменту остаточного залагодження проблеми. Зрештою, 3 червня президія II Конгресу ухвалила виконати усі вимоги Виділу, окрім вилучення тексту статті О. Чоловського, що було технічно неможливо зробити — з цього приводу ухвалено доповнити тираж спеціальною вкладкою з перепискою НТШ та оргкомітетом. Вже 5 червня 1927 р. на урочистому відкритті Конгресу у Варшаві, за присутності офіційного представника НТШ І. Раковського, Е. Ромер «серед найбільшої тишини і напруження зложив вимагану українцями заяву» [24, с. 2].

Зрештою, члени НТШ взяли участь у II Конгресі. Так, у різних підсекціях секції «Етнографія, етнологія та антропологія» виступили з доповідями

О. Колесса: «Міфологічний сюжет місяця і зірок у давніх українських різдвяних піснях» та «Фольклористична творчість Івана Франка», Ф. Колесса Характерні риси західноукраїнських музичних діалектів в мелодіях народних пісень з Лемківщини, І. Свенціцький «Народний елемент в давній українській іконографії». В. Кубійович «Основні види пастухування в польських флішевих Карпатах» [38, s. 128—129].

Окрім цього, НТШ спільно з «Львівським Бояном» і «Бандуристом» організували у рамках Конгресу вечір української народної пісні. Вітальну промову виголосив голова НТШ К. Студинський, який, за відомостями преси, відзначив гостей з Москви та Ленінграда. Серед гостей-українців були присутні О. Колесса та В. Щербаківський (Прага), Д. Дорошенко (Берлін), В. Герінович (Кам'янець, СРСР) [7, с. 4].

Також з нагоди II Конгресу слов'янських географів і етнографів директор моравського музею у Брно Ф. Поспішил виголосив доповідь про слов'янські танці. Виступ проведений із застосуванням нових технологій — автор підготував фільм, у якому, серед інших, були показані і українці танці «козачок» та «запорожець» [25, с. 4].

Слов'янська філологічна спільнота у кінці 20-х рр. XX ст. задля наукової координації та співпраці вирішила проводити Всеслов'янські з'їзди філологів. Перший такий з'їзд відбувся 6—13 жовтня 1929 р. у Празі, його організаторами були відомі вчені, М. Мурко, Ї. Полівка та Ї. Горак, про співпрацю яких з НТШ та ЕК вже згадувалося неодноразово. На відкритті Конгресу до вступного слова запрошувалися представники державних націй, але, окрім цього, голова з'їзду М. Мурко надав слово голові НТШ К. Студинському та представнику лужицьких сербів [14, с. 3]. Виступ К. Студинського супроводжувався демаршем російських професорів на чолі з В. Францевим, які покинули зал [6, с. 285]. За згадкою у газеті «Діло», окрім цього виступ голови НТШ, а, точніше, сам цей факт викликав обурення представників російської еміграції, яких до виступу не запросили. Так, цитуючи варшавський часопис російської еміграції «За Свободу» вказано: «Мабуть проф. Мурко забув, що Львів знаходиться в Польщі і, що від Польщі виголосив привіт польський делегат. Незрозуміло чому між україн-

цями» спинилися саме на Т-ві Шевченка у Львові. Якби там не було, а виступ українського представника переповнив чашу терпіння» [14, с. 2—3]. Цей факт добре ілюструє, у яких обставинах перебували українські вчені, особливо враховуючи те, що вони, як члени польських делегацій, були змушені постійно доводити своє право не лише окремих виступів, а й участі у міжнародних заходах, оскільки фінансувалися урядом і зверталися за дозволом на виїзд за кордон до профільного міністерства. Також зауважимо, що в інформації про з'їзд у Празі у виданні «Lud» (ймовірно, написаний А. Фішером) виступ К. Студинського згадується без негативного забарвлення [33, с. 197].

Не зважаючи на такі обставини, представники України на I з'їзді слов'янських філологів чисельно представили здобутки української науки та виголосили 11 доповідей. Серед учасників були К. Студинський, Ф. Колесса, О. Колесса, Д. Дорошенко, І. Огієнко, С. Смаль-Стоцький, І. Брик та ін., які на секційних засіданнях виступали українською мовою [14, с. 2]. Голова ЕК Ф. Колесса виголосив реферат на тему «Карпатський цикл народних пісень (спільний українцям, словакам, чехам і полякам)», який був опублікований у збірнику праць з'їзду. Цю доповідь з коротким коментарем нещодавно перевидали для широкого загалу львівські вчені [17, с. 286—302].

Ще одним повторюваним міжнародним науково-культурним заходом була ініціатива Комісії з інтелектуальної співпраці Ліги націй про діяльність Конгресу народного мистецтва (СІАР, правонаступник ЮНЕСКО). Конгрес розпочався 7 жовтня 1928 р. у Празі, українську науку представляли львівські вчені: Ф. Колесса — як голова Етнографічної комісії НТШ, І. Брик — як заступник голови Товариства «Просвіта», та І. Свенціцький — як директор Національного музею [18, с. 3]. І. Свенціцький виголосив доповідь про основні напрямки історичного поділу українського народного мистецтва [15, с. 260]. Згодом на засіданні Етнографічної комісії 31 жовтня 1929 р. І. Свенціцький порушив питання необхідності заснування Українського комітету для дослідження народного мистецтва у структурі Міжнародної комісії інтелектуальної співпраці. На цьому ж засіданні у склад комітету було запропоновано кандидатури О. Колесси,

Ф. Колесси, І. Свенціцького, І. Раковського, Д. Антоновича, В. Щербаківського, Я. Пастернака, І. Гургули та М. Драгана [6, арк. 13]. Продовжуючи цю тему І. Свенціцький запропонував підготувати для участі у міжнародній мистецькій виставці СІАР у Берні 1934 р. перевізну виставку українського мистецтва, а також виступи українських танцюристів та співаків та видати етнографічний буклет [6, арк. 13].

Актуальність створення національної комісії була пов'язана з необхідністю вийти з-під контролю польського комітету та представляти і обстоювати українські інтереси на міжнародному рівні. Як знаємо, І. Свенціцький був єдиним представником українців серед членів польської секції організаційного комітету Комісії інтелектуальної співпраці і брав участь у її засіданнях, однак таке членство не було повноцінним і українці відчували необхідність особистого представлення власного народу та культури. Окрім того, згідно з виступом І. Свенціцького на засіданні Етнографічної комісії НТШ участь у нарадах Комітету, зокрема на установчому засіданні 11 листопада 1927 р. у Варшаві, була ускладнена прикрими випадками [6, арк. 11]. На жаль, суть інциденту не названа, однак аналізуючи повідомлення про перебіг наради в часописі Етнографічного товариства, припускаємо, що вона могла бути пов'язана з відсутністю української тематики в задекларованих напрямках досліджень, а отже її розгляд у загальнопольському контексті [40, s. 125].

Представників Етнографічної комісії було запрошено до участі в II Міжнародному конгресі народного мистецтва в Антверпені. Цей Конгрес відбувся 28 серпня — 7 вересня 1930 р. у містах Антверпені, Леодімі і Брюсселі в Бельгії. Ф. Колесса (як представник НТШ) разом із А. Фішером (Етнографічне товариство), Ц. Еренкреутц (Товариство народних ремесел) та Є. Завейським (Інститут народних театрів) увійшли до складу польської делегації [37, s. 206]. Ф. Колесса виголосив доповідь на тему «Великодні пісні і гаївки». У з'їзді з доповіддю «Орнаментика українських писанок» взяв участь ще один член ЕК, видатний вчений-мистецтвознавець В. Щербаківський [37, s. 207]. Ф. Колесса був єдиним представником Польщі на засіданні музичної секції, і, за згадкою А. Фішера, водночас став найактивнішим її членом. Під час роботи учасники ви-

словилися за утворення спеціального Міжнародного товариства для дослідження народної музики і пісень [37, s. 209]. Звіт про свою участь у з'їзді в Антверпені та проспект вже згаданої запланованої на 1934 р. I Міжнародної виставки народного мистецтва в Берні Ф. Колесса подав на засіданні ЕК 20 жовтня 1930 р. [6, арк. 14 зв.].

20 березня 1930 р. на засіданні Комісії Ф. Колесса та І. Раковський делеговані представниками на III всеслов'янський з'їзд географів, етнографів та антропологів у Белграді. Конгрес, як і попередній, проходив у вигляді наукової подорожі та тривав з 4 до 17 травня 1930 р. З'їзд був присвячений пам'яті Й. Цвіча, ініціатора серії Конгресів слов'янських географів і етнографів. Наукова робота проходила у 8-ми секціях: 1) геодезія, картографія, геофізика, метеорологія, кліматологія і гідрографія; 2) геоморфологія і геологія; 3) фітогеологія; 4) зоогеографія; 5) антропогеографія, економічна географія; 6) етнографія, соціологія, демографія, антропологія; 7) регіональна географія, методика географії; 8) історична географія і історія географії [44, s. 188], з українських вчених у секції етнографії брав участь В. Щербаківський з доповіддю «Веpr в українських народних обрядах» [36, s. 200].

2 вересня 1933 р. члени всіх секцій збиралися, щоб заслухати звіт делегатів НТШ та історичної секції на з'їзді федерації істориків східної Європи та VII Міжнародного історичного конгресу у Варшаві [1, арк. 27 зв.]. На цих заходах Україну представляли М. Кордуба, Я. Пастернак, І. Свенціцький, М. Чубатий, Д. Дорошенко, В. Щербаківський, о. Скрутень ЧСВВ і д-р. Зубик. І. Свенціцький виголосив доповідь на тему «Східні впливи на розвиток українського мистецтва XV—VII ст.» [19, с. 1—2]. На цьому засіданні виник конфлікт щодо інтерпретації виступу Іларіона Свенціцького. Причиною цього було начебто пропольська позиція вченого, за його відсутності на цьому засіданні було піддано осуду, окрім цього, з'явилися виступи у пресі, зокрема М. Кордуби у «Вістнику» та карикатури у «Комарі», стаття у «Новому часі» і стаття Зубика у «Меті». 4 вересня 1933 р. на скликаному засіданні філологічної секції Ф. Колесса, О. Роздольський, В. Радзикович, В. Лев та К. Чехович і інші виявили йому «товариську і особисту довіру... як до громадянина і людини честі» [3, арк. 1, 3 зв.—4].

Вже за кілька днів І. Свенціцький взяв участь у XIII Міжнародному конгресі істориків мистецтва у Стокгольмі (4—7 вересня 1933 р.) [20, с. 5]. газета «Діло» з цього приводу повідомила громадськість про те, що проф. Свенціцький з темою «Національні риси українського мистецтва XI—XIV ст.» обраний одним з десяти промовців, разом з представником королівської родини князем Густавом Адольфом та представником шведської академії наук, на пленарному засіданні Конгресу [27, с. 5]. Почесна роль І. Свенціцького на цьому Конгресі, його міжнародне наукове визнання у реаліях вкрай несприятливих матеріальних і політичних обставин, не могли гарантувати його участь у цьому заході — ще в кінці червня 1933 р. на засіданні Етнографічної комісії він повідомив, що поїде туди лише в разі фінансової підтримки Міністерства, в іншому ж випадку планував передати свій реферат через директора Румунського національного музею А. Цігара-Самуркаша [6, арк. 19 зв.].

Члени НТШ Ф. Колесса, В. Сімович, С. Смаль-Стоцький, Р. Смаль-Стоцький, К. Студинський, В. Щербаківський, І. Свенціцький, В. Лев, М. Тершаковець взяли участь у II Міжнародному з'їзді славістів-філологів, що відбувся у Варшаві та Кракові 21—30 вересня 1934 р. [31, с. 28]. У рамках конгресу відбулося спеціальне засідання, присвячене українській мові, яке модерував В. Сімович [33, с. 6]. Серед рефератів членів ЕК, які опубліковані у працях з'їзду, назвемо «Формули закінчення в українських народних думках» (Ф. Колесса), «Виспянський і Україна» (Я. Гординський), «Іван Франко і польський позитивізм» (В. Лев), «Карел Яромир Ербен і Яків Головацький» (К. Студинський) та ін. [41]. Загалом Конгрес налічував понад 250 учасників з різних країн Європи і США. Робота проходила у чотирьох секціях: мовознавчій, літературознавчій, суспільно-культурній та дидактичній [43, с. 254—256].

Результати конференції члени НТШ обговорили на спеціальному засіданні, присвяченому звіту учасників II З'їзду слов'янських філологів 13 жовтня 1934 р. [1, арк. 30].

У листі від 12 червня 1936 р. НТШ зверталось до міністерства внутрішніх справ про видачу паспортів для участі у міжнародних наукових конгресах та з'їздах [2, арк. 11—11 зв.]. Зокрема йшлося про участь вчених у II Міжнародному конгресі археоло-

гів в Осло 1—7 серпня 1936 р. (Я. Пастернак), IV Конгресі слов'янських географів і етнографів у Софії, 16—29 серпня 1936 р. (географ Ю. Полянський, демограф В. Кубійович, етнограф Ф. Колесса антрополог І. Раковський) та IV Міжнародному лінгвістичному конгресі у Копенгагені 27 серпня — 1 вересня 1936 р. (В. Сімович). У листі зазначалося, що усі делегати надіслали свої реферати до оргкомітетів [2, арк. 11 зв.].

Оскільки українці перебували у залежних національних обставинах, керівництво НТШ було змушене попередньо звертатися до оргкомітетів різних наукових заходів з обґрунтуванням своєї позиції та вимог. Показовим у цьому зв'язку є лист голови Товариства І. Раковського до ректора університету у Софії, дійсного члена НТШ та голови оргкомітету IV Конгресу слов'янських географів і етнографів у Софії Михайла Арнаудова [4, арк. 17—18]. У ньому було констатовано жаль, що статут Конгресів слов'янських географів і етнографів базується на становищі представництв слов'янських держав, а не народів, а оскільки «в даній хвилі наш український народ немає своєї самостійної держави, існування нашого українського народу може бути на цьому конгресі занехтуване. Булоб це великою прикрістю і кривдою і для наших наукових установ і для нашого народу» [4, арк. 17]. У цьому ж листі прозвучала вимога офіційного визнання посланця НТШ як представника українських вчених, в тому числі й тоді, коли б представники УАН в Києві брали участь у цьому заході. Така ухвала передбачала право виступу під час відкриття і закриття Конгресу. І. Раковський просив надати право В. Кубійовичу виступити на пленарному засіданні з доповіддю «Зміни в стані населення українських земель в останніх 40 роках», вносячи це до програми конгресу, а також дозволили йому представити наукову виставку карт та діаграм [4, арк. 18].

IV Конгрес слов'янських етнографів і географів відбувся у Софії 16—21 серпня 1936 р. У ньому взяли участь 323 учасники з 10`країн. Українську науку представляли В. Кубійович та В. Щербаківський, останній вітав учасників як представник українців на урочистому відкритті з'їзду [34, с. 4]. В. Кубійовичу, як єдиному очному учаснику від НТШ, на Конгресі в Софії було надано «повноважність» представляти товариство та уповноважено «робити й полаго-

дживати все, чого вимагатиме добро української науки загалом і нашого наукового Товариства з осібна» [4, арк. 16].

У день відкриття Конгресу, 16 серпня 1936 р., Українсько-болгарське товариство у Софії влаштувало виставку карт і діаграм України, вступне слово виголосив болгарський письменник Стиліян Чілінгаров, а науковий коментар давав В. Кубійович [34, с. 4]. Виставку відвідали близько тисячі осіб, в тому числі понад 200 учасників конгресу [2, арк. 33] та ректори софійського та брнеського університетів [34, с. 4]. Робота З'їзду велася у 8-ми секціях, а також було здійснено заплановані наукові екскурсії [32, с. 5].

Згодом у звіті НТШ про участь В. Кубійовича у IV З'їзді слов'янських етнографів і географів, окрім фінансових зведень, вказувалося, що вчений представляв Товариство в усіх заходах З'їзду та виголосив три реферати: присвячені аналізу праць над пастухуванням у Північних Карпатах; демографічним змінам на українських землях за останні 40 років; та атласу України і сусідніх територій, опрацьованих НТШ [2, арк. 33]. Згадаємо, що В. Цербаківський виголосив два реферати з археології України [32, с. 5].

У тому ж 1936 р. І. Свенціцький у складі польської делегації як доцент університету Яна Казимира взяв участь у Міжнародному конгресі мистецтва у Базелі, який тривав з 31 серпня до 9 вересня [21, с. 8].

До кінця 30-х рр. ХХ ст. внаслідок зростаючого міжнародного напруження напередодні Другої світової війни конгреси, з'їзди, наради згорнули свою діяльність і нетривале піднесення міжнародної наукової та культурної координації ослабло.

Як бачимо, міжнародна наукова співпраця членів етнографічної комісії у міжвоєнний час була досить жвавою, можна стверджувати, що десятиріччя середини 20-х — середини 30-х рр. характеризується найбільш активними організованими професійними науковими зборами, у результаті яких окремі члени, чільні представники Етнографічної комісії — В. Гнатюк, згодом Ф. Колесса та І. Свенціцький, В. Кубійович отримали визнання у середовищі наукової фахової спільноти.

1. ЦДАЛ. — Ф. 309. — Оп. 1. — Спр. 38.
2. ЦДАЛ. — Ф. 309. — Оп. 1. — Спр. 56.
3. ЦДАЛ. — Ф. 309. — Оп. 1. — Спр. 94.
4. ЦДАЛ. — Ф. 309. — Оп. 1. — Спр. 98.
5. ЦДАЛ. — Ф. 309. — Оп. 1. — Спр. 147.

6. ЦДАЛ. — Ф. 309. — Оп. 1. — Спр. 746.
7. Вечір української народної пісні // Діло. — 1927. — 12 червня. — С. 4.
8. Володимир Гнатюк: документи і матеріали (1871—1989) / упоряд. Я. Дашкевич та ін. ; Центральний державний історичний архів України у Львові ; НТШ. — Львів, 1998. — 467 с.
9. Всеславянський географічно-етнографічний конгрес // Діло. — 1926. — 13 червня. — С. 1.
10. Глушко М. Етнологія: дефініції і предмет студій в НТШ (кін. ХІХ — 30-ті рр. ХХ ст.) / Михайло Глушко // Народознавчі зошити. — 2010. — № 5—6. — С. 707—714.
11. Довгалоюк І. Осип Роздольський. Музично-етнографічний доробок / Ірина Довгалоюк. — Львів : ТеРус, 2000. — 154 с.
12. Довгалоюк І. Вступне слово до праці Філарета Колесса «Карпатський цикл народних пісень» / Ірина Довгалоюк, Андрій Вовчак // Вісник ЛНУ. Серія мистецтвознавство. — 2011. — Вип. 10. — С. 285.
13. Дорошенко В. Володимир Гнатюк / Вол. Дорошенко // Діло. — 1926. — 10 жовтня. — С. 1.
14. З'їзд славянських фіольологів у Празі // Діло. — 1929. — 15 жовтня. — С. 2—3.
15. Іларіон Свенціцький: Біобібліографічний покажчик / укладач Л. Панів ; наук. ред. та авт. передм. д-р філол. наук, проф. Л. Коць-Григорчук ; редкол.: В. Кметь (голова) та ін. — Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. — 678 с. — (2-е вид., допов., розшир.).
16. Кирчів Р. Двадцять століття в українському фольклорі / Роман Кирчів. — Львів : Інститут народознавства НАН України, 2010. — 536 с.
17. Колесса Ф. Карпатський цикл народних пісень / Філарет Колесса // Вісник ЛНУ. Серія мистецтвознавство. — 2011. — Вип. 10. — С. 286—302.
18. Конгрес людового мистецтва // Діло. — 1928. — 9 жовтня. — С. 3.
19. Міжнародний з'їзд істориків у Варшаві // Діло. — 1933. — 26 серпня. — С. 1—2.
20. Міжнародний конгрес істориків мистецтва // Діло. — 1933. — 6 вересня. — С. 5.
21. Міжнародний конгрес мистецтва // Діло. — 1936. — 28 серпня. — С. 8.
22. Пацай Т. Зенон Кузеля: життя і народознавча діяльність / Тамара Пацай. — Львів, 2013. — 252 с.
23. Сапеляк О. Етнографічні студії в НТШ (1898—1939 рр.) / Оксана Сапеляк. — Львів, 2000. — 208 с.
24. Славянське наукове об'єднання // Діло. — 1927. — 17 червня. — С. 1—2.
25. Славянські танці // Діло. — 1927. — 12 червня. — С. 4.
26. Сокіл Г. Українська фольклористика в Галичині кінця ХІХ — першої третини ХХ століття: історико-теоретичний дискурс / Ганна Сокіл. — Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2011. — 588 с.
27. Український реферат на конгресі істориків мистецтва // Діло. — 1933. — 19 вересня. — С. 5.

28. Франко А.Д. Аналіз документів та матеріалів особистого архіву Вадима Щербаківського / А.Д. Франко, О.О. Франко // Вісник інституту археології Львівського університету. — 2012. — № 7. — С. 62—74.
29. Франко О. Федір Вовк — вчений і громадський діяч / О.О. Франко — Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2000. — 378 с.
30. Хроніка НТШ. — 1926. — Ч. 67—68.
31. Хроніка НТШ. — 1935. — Ч. 72.
32. Ще про IV З'їзд славянських географів і етнографів у Софії // Діло. — 1936. — 30 серпня. — С. 5.
33. II Міжнародний конгрес славистів у Варшаві // Діло. — 1934. — 26 вересня. — С. 6.
34. IV З'їзд славянських географів і етнографів у Софії // Діло. — 1936. — 26 серпня. — С. 4.
35. I Międzynarodowy Zjazd Filologów słowiańskich w Pradze // Lud. — 1930. — R. 29. — S. 197.
36. III Zjazd Słowiańskich Geografów i Etnografów w Jugosławiji 1930 // Lud. — 1930. — R. 29. — S. 200.
37. A. F. II Międzynarodowy Kongres Sztuki Ludowej / A. Fischer // Lud. — 1930. — R. 29. — S. 206—209.
38. Bachmann A. II Zjazd Słowiańskich Geografów i Etnografów w Polsce / A. Bachmann // Lud. — 1927. — R. 26. — S. 126—130.
39. Czolowski A. Lwów. Przeszłość / Czolowski A. // Przewodnik Kongresowy II zjazdu słowiańskich geografów i etnografów w Polsce 1927 roku. — Kraków, 1927. — S. 189—192.
40. Kongres sztuki ludowej w Pradze 1928 roku // Lud. — 1927. — R. 26. — S. 125.
41. Księga referatów: II Międzynarodowy zjazd slawistów (filologów słowiańskich). Sekcja II. Historia. — Warszawa, 1934. — 170 s.
42. Sbornik I sjezdu slovanských geografů a etnografů v Praze, 1924. — Praha, 1926. — 472 s.
43. Szober S. Drugi Międzynarodowy zjazd slawistów / Stanisław Szober // Przegląd pedagogiczny. — Warszawa, 1934. — 20 października. — S. 254—256.
44. Tkalčić V. III Kongres slovenskih geografa i etnografa / Vladimir Tkalčić // Naroda starina. — 1930. — Vol. 9. — № 22. — S. 188.

Tamara Patsay

REPRESENTATION OF ETHNOGRAPHICAL COMMISSION OF SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY IN THE SCIENTIFIC EVENTS IN 20—30 YEARS OF THE XXth CENTURY: CHRONOLOGY OF OCCASIONS

On the basis of published and archive sources, periodicals and scientific literature the representation of Ethnographical commission of Shevchenko Scientific Society in the European scientific events is analyzed. The main attention is focused on the problems of Ukrainian national interests defending on the congresses, scientific contacts were illuminated, as well as their character in dynamics.

Keywords: F. Kolessa, I. Svetsytskyi, Ethnographical commission, Shevchenko Scientific Society, Congress of Slavic geographers and ethnographers.

Тамара Пацай

ПРЕДСТАВИТЕЛЬСТВО
ЭТНОГРАФИЧЕСКОЙ КОМИССИИ НТШ
НА МЕЖДУНАРОДНЫХ НАУЧНЫХ
МЕРОПРИЯТИЯХ В 20—30 гг. XX ВЕКА:
ХРОНОЛОГИЯ СОБЫТИЙ

На основе изучения опубликованных и архивных источников, периодики и научной литературы проанализировано представление Этнографической комиссии Научного общества имени Шевченко на европейских научных мероприятиях. Основное внимание обращено на проблемы отстаивания национальных интересов украинцев на конгрессах, освещены научные контакты и установлено их характер в динамике.

Ключевые слова: Ф. Колесса, И. Свенцицкий, Этнографическая комиссия, НОШ, Конгресс славянских географов и этнографов.